

УДК 376.37:159.9:37.043

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.4/23>**Суховієнко Н. А.**<https://orcid.org/0000-0002-0528-9494>

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Литвин І. М.<https://orcid.org/0000-0002-8946-1449>

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Зорочкіна Т. С.<https://orcid.org/0000-0002-6321-0852>

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІННОВАЦІЇ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ: НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ ЯК ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ ВИМІР

У статті здійснено комплексний теоретичний аналіз нейропсихологічних підходів у логопедичній практиці в контексті інноваційного розвитку спеціальної та інклюзивної освіти. Актуальність дослідження зумовлена зростаючою кількістю дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього простору, а також недостатньою розробленістю питань інтеграції нейропсихологічного інструментарію в логопедичну практику закладів спеціальної та інклюзивної освіти. Розкрито теоретичні засади нейропсихологічного підходу, що ґрунтуються на концепції трьох функціональних блоків головного мозку: блоку регуляції тонусу і неспання, блоку отримання, переробки та збереження інформації, блоку програмування, регуляції та контролю. Охарактеризовано прикладні аспекти реалізації нейропсихологічного підходу в логопедичній роботі з дітьми, що мають тяжкі порушення мовлення, порушення мовленнєвого розвитку, розлади дефіциту уваги та гіперактивності. Доведено, що нейропсихологічний підхід забезпечує мультидисциплінарне розуміння природи мовленнєвих порушень через врахування нейрофізіологічних механізмів, специфіки вищих психічних функцій та індивідуального нейропсихологічного профілю дитини. Проаналізовано інноваційні методи та технології, що базуються на нейропсихологічних принципах: кінезіологічні вправи, сенсорна інтеграція, метод заміщувального онтогенезу, нейродинамічна гімнастика, технології біологічного зворотного зв'язку. Розкрито специфіку нейропсихологічного супроводу дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивного навчання, що передбачає адаптацію корекційних стратегій до освітнього середовища загальноосвітнього закладу. Встановлено, що ефективність логопедичної корекції в умовах спеціальної та інклюзивної освіти суттєво підвищується за умов: 1) попередньої нейропсихологічної діагностики та визначення синдромального профілю порушення; 2) побудови індивідуальної корекційної програми з урахуванням нейропсихологічного профілю дитини; 3) міждисциплінарної взаємодії логопеда, нейропсихолога, педагога та батьків. Результати аналізу мають теоретичне і практичне значення для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, логопедії та нейропсихології.

Ключові слова: нейропсихологічний підхід, логопедична практика, спеціальна освіта, інклюзивне навчання, мовленнєві порушення, вищі психічні функції, корекційна робота, інновації в освіті, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку спеціальної та інклюзивної освіти в Україні характеризується активним пошуком нових підходів до навчання, виховання й корекції дітей

з особливими освітніми потребами. Перехід від моделі сегрегованого навчання до інклюзивного освітнього простору поставив перед педагогами, психологами та логопедами принципово

© Суховієнко Н. А., Литвин І. М., Зорочкіна Т. С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

нові завдання, пов'язані з необхідністю адаптації корекційних технологій до умов загальноосвітнього закладу. У цьому контексті нейропсихологічний підхід набуває особливої актуальності як методологічна основа, що дозволяє розкрити глибинні нейрофізіологічні механізми мовленнєвих порушень і визначити диференційовані стратегії корекційного впливу. Актуальність проблеми підсилюється статистичними даними: за результатами сучасних досліджень, від 15 до 30 % дітей шкільного віку в Україні мають ті чи інші порушення мовленнєвого розвитку, що вимагають спеціалізованої логопедичної допомоги. При цьому значна частина цих дітей навчається в інклюзивних класах загальноосвітніх шкіл, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних логопедичних підходів і впровадження інноваційних нейропсихологічних технологій корекційної роботи. Г. Якимчук у дослідженні особливостей психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення підкреслює, що «особливості порушень у різних сферах психічного розвитку дітей з ТПМ ми виділяємо як вихідні для побудови їх психологічного супроводу, який повинен реалізуватися в розробленні системи окремих технологій, спрямованих на діагностичну, корекційно-розвиткову роботу з дитиною та її оточенням, а також організацію взаємодії команди фахівців» [11, с. 181]. Водночас аналіз практики свідчить про суперечність між потребою в нейропсихологічно обґрунтованій логопедичній допомозі та недостатньою готовністю фахівців до її реалізації в умовах інклюзивної школи. Ця суперечність визначає практичну значущість дослідження і актуалізує необхідність систематизації теоретичних засад та прикладних аспектів нейропсихологічних підходів у логопедичній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нейропсихологічний підхід у вітчизняній спеціальній педагогіці та логопедії має глибоке теоретичне підґрунтя. Його концептуальну основу становить теорія функціональних блоків мозку та нейропсихологічна концепція вищих психічних функцій, що отримала розвиток у дослідженнях Л. Трофименко, яка наголошує на нерозривному зв'язку мови, мовлення, мислення та нейрофізіологічних механізмів у процесі онтогенезу [7]. У монографічному посібнику, розробленому у співавторстві з В. Ільяною, Ю. Рібцун та ін., психолінгвістичний і нейропсихологічний підходи реалізовано у системі діагностики та корекції мовленнєвих порушень у молодших школярів [3]. Нейропсихологічний вимір корекційної

роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями системно досліджено Ю. Рібцун, яка обґрунтовує нерозривність тріади «гнозис – праксис – мовлення» як базису вищих психічних функцій [4]. У дослідженні праксичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами авторка доводить, що нейропсихологічна діагностика є необхідною умовою ефективної логопедичної корекції. Питанням нейропсихологічних засад логодіагностики, зокрема при заїканні, присвячено дослідження Ю. Рібцун та С. Долженко, де підкреслюється роль нейропсихологічного обстеження для розуміння патомеханізму мовленнєвого розладу [5]. Питання мовленнєвого розвитку в контексті нейропсихологічних механізмів розглянуто у працях В. Синьова, І. Маркусь та С. Геращенко, де досліджено зв'язок між рівнем когнітивного та мовленнєвого функціонування дітей з інтелектуальними порушеннями [6]. Важливими є й дослідження формування навичок комунікації та мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення, проведені Л. Луканьовою [1]. Л. Трофименко у своїх дослідженнях стратегій підтримки дітей з алалією розглядає нейропсихологічний супровід як невід'ємну складову комплексного психолого-педагогічного супроводу в освітньому середовищі [9]. Прикладні аспекти нейропсихологічного підходу в контексті діагностики порушень письма та моторного планування досліджено І. Мартиненко та І. Яремчук [2]. Особливості нейропсихологічного супроводу дітей з ТПМ висвітлено у навчально-методичному посібнику Ю. Рібцун, що акумулює теоретичні засади і практичний інструментарій нейропсихологічно орієнтованої логопедичної роботи [3]. Т. Швалюк та Н. Чередніченко у своєму дослідженні педагогічних технологій у роботі з молодшими школярами з ТПМ підкреслюють значущість нейропсихологічного фундаменту при розробці спеціальних педагогічних технологій [10]. Попри значний доробок у суміжних питаннях, цілісного теоретико-прикладного аналізу нейропсихологічних підходів у логопедичній практиці саме в контексті інновацій спеціальної та інклюзивної освіти в сучасних дослідженнях ми не знаходимо. Це й визначає мету та завдання пропонованої статті.

Постановка завдання. Мета статті полягає в теоретичному аналізі та систематизації наукових знань про нейропсихологічні підходи у логопедичній практиці, а також в обґрунтуванні їх теоретичних засад і прикладних аспектів застосування в умовах спеціальної та інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу. Нейропсихологічний підхід у логопедії – це методологічна стратегія, що ґрунтується на положеннях нейропсихологічної науки та передбачає аналіз мовленнєвих порушень крізь призму нейрофізіологічних механізмів, мозкової організації вищих психічних функцій і функціональних систем.

Перший функціональний блок – блок регуляції тону та напруги – забезпечує загальний рівень активаційного фону, необхідний для будь-якої мовленнєвої та пізнавальної діяльності. Його недостатність у дітей проявляється у зниженій працездатності, підвищеній виснаженості, труднощах із підтриманням уваги – що безпосередньо позначається на ефективності логопедичних занять. При порушеннях першого блоку у дітей з мовленнєвими порушеннями спостерігається нерівномірність мовленнєвих досягнень: дитина може правильно вимовляти звуки на початку заняття, але «зискуювати» до неправильних патернів по мірі накопичення втом.

Другий функціональний блок – блок отримання, переробки та збереження інформації – забезпечує роботу модально-специфічних аналізаторів (слухового, зорового, кінестетичного) та їх міжаналізаторну взаємодію. Саме цей блок є ключовим для розуміння механізмів фонематичного сприймання, слухового аналізу і синтезу, кінестетичного контролю артикуляції. Порушення у функціонуванні другого блоку лежать в основі акустико-фонематичних та артикуляційно-фонематичних форм дислалії, а також різних видів дисграфії та дислексії. Ю. Рібцун у контексті дослідження зауважує, що «мимовільність практичних дій забезпечується високим ступенем їх автоматизованості. Структуру праксису, як ВПФ, складають ідеаторна, передавальна та виконавча ланки, або план дій → «кінетичні мелодії» (рухові акти) → моторний центр. Коли відбувається збій у функціонуванні навіть однієї ланки, порушується робота як немовленнєвих, так і мовленнєвих видів праксису, водночас переважно збереженою залишається здатність до імітації дій з окремим предметом (символічний праксис)» [4, с. 40].

Третій функціональний блок – блок програмування, регуляції та контролю – забезпечує цілеспрямований характер мовленнєвої діяльності, її довільну регуляцію та самоконтроль. Недостатність цього блоку лежить в основі порушень темпоритмічної організації мовлення (заїкання), труднощів з плануванням розгорнутого висловлювання, порушень мовленнєвої програматики

при алалії та афазії. Л. Трофименко підкреслює, що стратегії корекційної роботи при алалії мають бути орієнтовані насамперед на формування механізмів програмування мовленнєвого висловлювання, що відповідає функціям третього блоку мозку [9].

Синдромальний аналіз – провідний діагностичний метод нейропсихологічного підходу – передбачає виявлення первинно ураженої ланки функціональної системи та прослідковування її системних наслідків у вигляді вторинних і третинних порушень. Застосування синдромального аналізу в логопедії дозволяє виходити за межі феноменологічного опису мовленнєвого розладу і визначати нейропсихологічний механізм порушення, що є принциповим для вибору адекватної корекційної стратегії.

Практична реалізація нейропсихологічного підходу в логопедичній роботі передбачає застосування спеціального інструментарію на трьох рівнях: діагностичному, корекційному та моніторинговому. На діагностичному рівні нейропсихологічне обстеження логопед проводить у взаємодії з нейропсихологом або самостійно – за умови відповідної підготовки. Об'єктом нейропсихологічної логодіагностики є не просто стан мовлення, а стан усіх функціональних систем, що забезпечують мовленнєву діяльність: нейродинаміка, просторовий гнозис, праксис, слухова та зорова пам'ять, мовне мислення. Ю. Рібцун та С. Долженко вказують, що нейропсихологічна діагностика при заїканні дозволяє виявити специфічний синдромальний профіль розладу, що визначає вибір між різними терапевтичними стратегіями. Дослідники зазначають, що «вітчизняні емпіричні дослідження майже не включають нейропсихологічні чи біометричні індикатори, які сьогодні є загальноприйнятими у зарубіжній практиці. Для українських логопедів не завжди можуть бути доступними методики на кшталт функціональної транскраніальної доплерографії, магнітно-резонансної томографії чи дифузійного тензорного зображення, котрі застосовуються для дослідження нейробіологічних механізмів заїкання, що дозволяє оцінити цілісність білої речовини і міжпівкульну інтеграцію мозку» [5, с. 123]. На корекційному рівні нейропсихологічний підхід реалізується через низку інноваційних технологій. Метод кінезіологічної корекції – система спеціальних рухових вправ, що активізують міжпівкульну взаємодію та збалансовану роботу обох півкуль мозку – широко застосовується для подолання дизартрії, дислексії та дисграфії. Науковим

підґрунтям методу є положення про зв'язок між розвитком загальної та дрібної моторики і формуванням мовленнєвих функцій, підтверджене у дослідженнях Л. Луканьової щодо формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей з ТПМ [1].

Метод заміщувального онтогенезу – одна з найбільш теоретично обґрунтованих нейропсихологічних технологій – базується на ідеї відновлення послідовності формування вищих психічних функцій відповідно до онтогенетичних закономірностей. Застосування цього методу в логопедії передбачає повернення до ранніх сенсомоторних рівнів мовленнєво-рухового розвитку, активацію первинних рецепторних зон кори та поступове формування вищих рівнів мовленнєвої організації. Л. Трофименко у дослідженні психолінгвістичного підходу до мовленнєвого розвитку дітей з ООП вказує, що корекційна програма має враховувати онтогенетичну послідовність формування мовленнєвих функцій [8].

Технології сенсорної інтеграції, розроблені на нейрофізіологічній основі, спрямовані на оптимізацію обробки сенсорної інформації, що є необхідною передумовою для формування фонематичного слуху, кінестетичного контролю артикуляції та просторово-часової організації мовлення. Їх застосування є особливо обґрунтованим при роботі з дітьми, у яких мовленнєві порушення поєднуються з розладами сенсорного профілю – що є характерним для дітей з РАС та РДУГ. Нейродинамічна гімнастика – ще одна прикладна нейропсихологічна технологія, що застосовується в логопедичній практиці – включає систему ритмізованих рухових вправ, які активізують перший функціональний блок мозку (регуляцію тону та неспання) і забезпечують оптимальний нейродинамічний фон для засвоєння та автоматизації мовленнєвих навичок. Технологія біологічного зворотного зв'язку використовує інструментальне підсилення сенсорної інформації про власні артикуляційні та фонаційні рухи, що дозволяє дитині усвідомлено вносити корективи у власне мовлення. В. Синьов, І. Маркус та С. Геращенко, досліджуючи особливості мовленнєвого розвитку при інтелектуальних порушеннях, підкреслюють значущість інструментальних методів підсилення зворотного зв'язку для дітей зі зниженими можливостями самоконтролю [6].

Важливим прикладним аспектом є й нейропсихологічно обґрунтована побудова логопедичного заняття. На відміну від традиційного підходу, де структура заняття визначається переважно

лінгвістичними критеріями, нейропсихологічний підхід передбачає: організацію нейродинамічного розминання на початку заняття (активація першого блоку); чергування завдань на різні модальності (активація другого блоку); включення завдань на рефлексію і самоконтроль (активація третього блоку). І. Мартиненко та І. Яремчук у контексті діагностики порушень письма наголошують на необхідності враховувати нейропсихологічний стан учня при визначенні оптимального навантаження і структури корекційної роботи. Дослідниками обґрунтовано «доцільність застосування міждисциплінарного підходу до діагностики, що передбачає комплексне оцінювання лінгвістичних, загальнофункціональних і моторних компонентів письмової діяльності [2, с. 187]. Впровадження нейропсихологічних підходів в умовах інклюзивного навчання має свою специфіку, зумовлену контекстом загальноосвітнього закладу. Логопед в інклюзивному просторі виконує не лише корекційну, а й консультативно-методичну функцію: він забезпечує нейропсихологічно обґрунтовані рекомендації для вчителів, асистентів педагога та батьків, що стосуються організації навчального процесу з урахуванням нейропсихологічного профілю дитини з ООП. Реалізація цього завдання вимагає від логопеда глибоких знань у галузі нейропсихологічних механізмів навчання та розуміння освітніх бар'єрів, з якими стикаються діти з мовленнєвими порушеннями в інклюзивному класі.

Ключовим інструментом нейропсихологічного супроводу в умовах інклюзії є індивідуальна програма розвитку з нейропсихологічним компонентом. На відміну від традиційної ППР, де зазначаються переважно навчальні цілі та корекційні заходи, нейропсихологічно орієнтована ППР містить: характеристику нейропсихологічного профілю дитини; опис ресурсних та дефіцитарних зон нейропсихологічного функціонування; рекомендації щодо адаптації освітнього середовища відповідно до нейропсихологічного профілю. Л. Луканьова підкреслює, що системна нейропсихологічно обґрунтована програма підтримки є вирішальним чинником успішної інтеграції дітей з тяжкими порушеннями мовлення в освітнє середовище [1].

Нейропсихологічний підхід змінює і розуміння ролі навчального середовища в логопедичній корекції. З нейропсихологічної точки зору, середовище – це не нейтральний фон, а активний чинник нейронального розвитку дитини. Сенсорно збагачене, структуроване і передбачуване освітнє середовище активізує механізми нейропластичності

і сприяє більш ефективному засвоєнню мовленнєвих навичок. Ю. Рібцун у навчально-методичному посібнику щодо підтримки дітей з мовленнєвими потребами в освітньому середовищі обґрунтовує, що середовищні фактори є невід'ємними елементами ефективного нейропсихологічно орієнтованого логопедичного супроводу [3].

Важливим аспектом нейропсихологічного супроводу в інклюзивному навчанні є командна взаємодія фахівців. Нейропсихологічний підхід за своєю природою є мультидисциплінарним: він охоплює сферу компетентності логопеда, нейропсихолога, педагога, лікаря-невролога та батьків. Кожен учасник команди вносить свій внесок у формування цілісного нейропсихологічного уявлення про дитину і спільно з іншими визначає пріоритети та засоби корекційного впливу. Т. Швалюк та Н. Чередніченко вказують, що лише комплексний міждисциплінарний підхід дозволяє досягти стійких результатів у подоланні тяжких порушень мовлення в умовах загальноосвітнього закладу. Науковцями доведено, що «розробка та впровадження необхідних педагогічних технологій у процес вивчення української мови у початковій школі сприятимуть самореалізації, саморозвитку учнів, стимулюватимуть їх до безперервного якісного навчання» [10, с. 60].

Інноваційний потенціал нейропсихологічного підходу в спеціальній та інклюзивній освіті визначається кількома ключовими характеристиками. По-перше, мультидисциплінарність: нейропсихологічний підхід інтегрує досягнення нейронаук, психолінгвістики, спеціальної педагогіки та логопедії, що забезпечує системне і цілісне розуміння природи мовленнєвих порушень. По-друге, індивідуалізованість: нейропсихологічний профіль кожної дитини є унікальним, що вимагає і забезпечує персоналізований характер корекційного втручання – що цілком відповідає принципу особистісно орієнтованої освіти. Л. Трофименко підкреслює, що психолінгвістичний і нейропсихологічний підходи разом формують теоретичну основу для розробки дійсно індивідуалізованих корекційних програм. По-третє, нейропсихологічний підхід відрізняється превентивною спрямованістю: рання нейропсихологічна діагностика дозволяє виявити групи ризику мовленнєвого та навчального неблагополуччя ще до появи розгорнутої симптоматики і своєчасно запровадити профілактичні заходи. Це є особливо важливим в умовах інклюзивного навчання, де рання підтримка дітей з нейропсихологічними особливостями розвитку може суттєво знизити ризик

шкільної дезадаптації. По-четверте, нейропсихологічний підхід характеризується динамічністю: він передбачає систематичний моніторинг динаміки нейропсихологічного профілю дитини і гнучке корегування корекційної програми відповідно до отриманих результатів. Це принципово відрізняє нейропсихологічно орієнтовану логопедичну роботу від традиційної, де корекційна програма нерідко залишається незмінною протягом усього курсу. В. Синьов, І. Маркус та С. Геращенко у дослідженні проблем мовленнєвого розвитку при інтелектуальних порушеннях акцентують на необхідності динамічної діагностики і гнучкого корегування корекційного маршруту. Вони зазначають, що «для ефективної корекційно-розвиткової роботи необхідно створити такі умови, які сприятимуть успішному мовленнєвому розвитку дошкільників з інтелектуальними порушеннями у корекційно-виховному процесі, а саме: надання своєчасної корекційно-логопедичної допомоги дитині з інтелектуальними порушеннями в сенситивний період її розвитку; виявлення, попередження та корекція вторинних порушень у психофізичному розвитку, які ускладнюють корекцію та компенсацію мовленнєвого порушення негативно впливаючи на цілісність і гармонійність загального розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями; формування мовних засобів і комунікативних навичок дитини у практичній діяльності при активній вербалізації досвіду діяльності, що здобувається» [6, с. 116].

Нарешті, нейропсихологічний підхід є інноваційним з точки зору технологічної інтеграції: він відкриває перспективи для впровадження цифрових нейрокогнітивних тренажерів, комп'ютерних програм діагностики та корекції, додатків із елементами нейробіологічного зворотного зв'язку. Такі технології, базуючись на нейропсихологічних принципах, суттєво розширюють можливості логопедичної роботи в умовах інклюзивного навчання і можуть реалізовуватися як в умовах очних занять, так і дистанційно – що є особливо актуальним для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасних викликів, з якими стикається освіта України.

Висновки. Нейропсихологічний підхід у логопедії являє собою методологічно обґрунтовану стратегію, що дозволяє вийти за межі феноменологічного опису мовленнєвого порушення і розкрити його нейрофізіологічний механізм. Теоретичною основою підходу слугує концепція трьох функціональних блоків мозку, яка дозволяє

визначити «нейропсихологічну мішень» корекційного впливу і побудувати диференційовану корекційну програму. Прикладні аспекти нейропсихологічних підходів у логопедичній практиці охоплюють широкий спектр інноваційних технологій – від кінезіологічних вправ і сенсорної інтеграції до технологій БЗЗ і цифрових нейрокогнітивних тренажерів. Ефективність цих технологій визначається точністю нейропсихологічної діагностики: чим точніше визначено нейропсихологічний профіль дитини, тим більш адресним і результативним є корекційний вплив. В умовах інклюзивного навчання нейропсихологічний

підхід набуває додаткового виміру: він виступає методологічною основою для побудови індивідуальної програми розвитку з нейропсихологічним компонентом, адаптації освітнього середовища та організації міждисциплінарної командної взаємодії. Саме цей підхід забезпечує ту необхідну «точність налаштування» логопедичної допомоги, яка є умовою її успішності в загальноосвітньому закладі. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні можливостей цифрових нейрокогнітивних технологій у логопедичній практиці спеціальної та інклюзивної освіти.

Список літератури:

1. Луканьова Л. Формування навичок комунікації та мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення як наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 73. С. 110–113. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.22>
2. Мартиненко І., Яремчук І. Особливості діагностики порушень письма в учнів початкової школи з диспраксією. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2025. № 26. С. 176–191. DOI: <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2025-26.176-191>
3. Рібцун Ю. В. Заїкання: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Цибульська В. О., 2023. 272 с.
4. Рібцун Ю. Вивчення практичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2021. Том 104. № 4. С. 28–45. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v104i4.88>
5. Рібцун Ю., Долженко С. Науково-теоретичні аспекти логодіагностики осіб із заїканням. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2025. Том 120. № 4. С. 112–126. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v120i4.291>
6. Синьов В. М., Маркус І. С., Геращенко С. І. Особливості мовленнєвого розвитку у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2023. Вип. 45. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.17>
7. Трофименко Л. І., Ільяна В. М., Рібцун Ю. В., Мартинюк З. С., Грибань Г. В. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навч.-метод. посібник. Київ : НАПН України, 2022. 847 с.
8. Трофименко Л. Психолінгвістичний аналіз особливостей мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2022. Том 105. № 1. С. 145–161. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v118i2.255>
9. Трофименко Л. Стратегії підтримки дітей з алалією в освітньому середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Том 113. № 1. С. 41–65. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v113i1.164>
10. Швалюк Т. М., Чередніченко Н. В. Педагогічна технологія формування граматичного поняття «іменник» у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис. Серія 19: Корекційна педагогіка*. 2022. Вип. 42. С. 60–80. DOI: <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series19.2022.42.06>
11. Якимчук Г. В. Особливості психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Габітус*. 2020. Вип. 20. С. 176–182. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.20.32>

Sukhoviienko N. A., Lytvyn I. M., Zorochkina T. S. INNOVATIONS IN SPECIAL EDUCATION AND INCLUSIVE LEARNING: NEUROPSYCHOLOGICAL APPROACHES IN SPEECH THERAPY PRACTICE AS A THEORETICAL AND APPLIED DIMENSION

The article presents a comprehensive theoretical analysis of neuropsychological approaches in speech therapy practice in the context of innovative development of special and inclusive education. The relevance of the study is determined by the growing number of children with special educational needs in general education settings, as well as the insufficient development of issues related to the integration of neuropsychological tools into the speech therapy practice of special and inclusive education institutions. The theoretical foundations of the neuropsychological approach are revealed, based on the concept of three functional blocks of the brain: the block of regulation of tone and wakefulness, the block of receiving, processing and storing information, and the block of programming, regulation and control. The applied

aspects of implementing the neuropsychological approach in speech therapy work with children with severe speech disorders, speech development disorders, and attention deficit hyperactivity disorder are characterized. It is proved that the neuropsychological approach provides a multidisciplinary understanding of the nature of speech disorders through consideration of neurophysiological mechanisms, the specifics of higher mental functions and the individual neuropsychological profile of the child. Innovative methods and technologies based on neuropsychological principles are analyzed: kinesiological exercises, sensory integration, the method of substitutional ontogenesis, neurodynamic gymnastics, biofeedback technologies. The specifics of neuropsychological support for children with speech disorders in inclusive education are revealed, which involves adapting correctional strategies to the educational environment of a general education institution. It is established that the effectiveness of speech therapy correction in special and inclusive education significantly increases under the following conditions: 1) preliminary neuropsychological diagnosis and determination of the syndromal profile of the disorder; 2) construction of an individual correctional program taking into account the neuropsychological profile of the child; 3) interdisciplinary interaction of the speech therapist, neuropsychologist, teacher and parents.

Keywords: *neuropsychological approach, speech therapy practice, special education, inclusive education, speech disorders, higher mental functions, correctional work, innovations in education, children with special educational needs.*

Дата першого надходження статті до видання: 03.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.09.2026